

Aniołowie

To, co widzimy wokół nas, to tylko pewien ułamek rzeczywistości, pewien fragment, który możemy uchwycić dzięki naszym zmysłom. Oprócz tej małej części, którą postrzegamy, istnieje jeszcze pośród nas druga strona rzeczywistości, rzeczywistość Boga i Jego aniołów, daleko piękniejsza i bardziej prawdziwa, dlatego, że nieprzemijająca. Trzeba nam zatem prosić, aby to właśnie aniołowie błogosławili każdej naszej chwili, w której próbujemy stanąć wobec ich tajemnicy: Święci aniołowie Boży, którzy nieustannie wpatrujecie się w Oblicze Niebieskiego Ojca, którzy adorujecie Jego niewypowiedzianą chwałę i Boski majestat, zechciejcie udzielić nam także daru swojej obecności. Zagośćcie pośród nas wy, którzy jesteście czystymi duchami całkowicie oddanymi Bogu, opanowanymi nieskończonym pragnieniem służenia Jego Miłości. To właśnie wy, zostaliście stworzeni przez Boga nim wszystko powstało, w głębi wieczności i bezczasu, przed wszystkim co przemijające i materialne. To wy stanowicie cudowne odzwierciedlenie nieskończonej liczby Boskich przymiotów, wspaniałą mnogość Jego doskonałości. To wy, Boży posłańcy, obdarowani przez Niego potężnym umysłem, zdolnym przenikać rzeczy teraźniejsze i przyszłe, jeżeli tylko Bóg zechce wam je objawić, poznajecie najgłębsze tajemnice nauki i filozofii, przenikacie najgłębsze tajniki wszechświata, ogarniacie sobą jego strukturę i rządzące nim prawa. Wy prowadzicie bezpiecznie gromady i galaktyki, czuwacie nad ruchem planet, utrzymujecie w ryzach prawa fizyki. Wy jesteście nosicielami harmonii i ładu wszechświata, jako jego rozumni opiekunowie. Wy także posłani jesteście do nas - umiłowanych dzieci Bożych, aby nam służyć i wspierać nas jako nasi najwierniejsi przyjaciele. Prosimy was teraz, abyście uświęcili nas waszą obecnością i udzielili nam łaski rozumienia tajemnicy waszej natury. Przez Chrystusa Pana Naszego. Amen.

1. Aniołowie w Piśmie Św.

Anioł ratuje Hagar na pustyni. Aniołowie pod postacią mężczyzn odwiedzają Abrahama. Aniołowie ratują Lota i jego rodzinę z Sodomy. Anioł Pana prowadzi lud wybrany przez pustynię. Archanioł Rafał opiekuje się młodym Tobiaszem. Anioł ratuje trzech młodzieńców z pieca ogniowego. Archanioł Gabriel zwiastuje Zachariaszowi narodzenie Jana Chrzciciela, a Maryi narodzenie Jezusa. Anioł przemawia we śnie do Józefa. Aniołowie obecni są przy zmartwychwstaniu. Anioł wyprowadza Piotra z więzienia. Aniołowie obecni są również w życiu wielu świętych (św. Franciszka Rzymianka, św. Gemma Galgani, św. Ignacy Loyola, św. O. Pio).

2. Aniele Boży...

a) natura aniołów

Anioł- (gr. "angelos") znaczy "posłaniec". Słowo anioł nie oznacza zatem natury tych bytów, ale określa ich zadanie: aniołowie są posłańcami Boga przeznaczonymi do wykonywania powierzonych im zadań. Jeżeli chodzi o ich naturę, są oni czystymi duchami, które nie posiadają ciała, nie są złożone z materii, są samoistnymi formami. Każdy anioł stanowi odrębny gatunek (forma jest zasadą tego co gatunkowe, a aniołowie nie posiadają ciała) i każdy z nich stanowi odzwierciedlenie jednego z niezliczonych przymiotów Bożych. "Różnica między aniołami jest tak wielka że zachwyca nawet samych aniołów." (św. Tomasz z Akwinu) - jest to dowód na nieskończoną wielkość, wspaniałość i wszechmoc Pana Boga.

b) stworzenie i upadek aniołów

Zanim Bóg stworzył wszechświat, stworzył nieskończone ilości bytów duchowych - aniołów. Ponieważ aniołowie są bytami rozumnymi - posiadają rozum i wolę, Bóg dał im również możliwość wyboru lub odrzucenia Go. Bóg dał im wolność w decydowaniu, ponieważ tylko będąc w pełni wolnym, można kochać. Miłość zakłada wolność.

W momencie stworzenia aniołowie nie oglądali jeszcze oblicza Bożego, ale stanęli wobec konieczności dokonania wyboru. Teologowie wysuwają tzw. "hipotezę chrystologiczną" według której aniołowie mieli by stanąć wobec tajemnicy wcielenia Chrystusa. Wcielenie Chrystusa oznacza nieskończone wywyższenie natury ludzkiej. Aby pozostać przy Bogu, aniołowie musieli zgodzić się na to, że służąc Bogu, będą służyć człowiekowi. Ponieważ człowiek jest bytem mniej doskonałym niż anioł (jako złożony z duszy i ciała), jest natomiast bardziej przez Boga umiłowany, jako Jego dziecko, część aniołów odmówiła służby stworzeniu mniej doskonałemu od siebie, odrzucając przez to Boga. (aniołowie upadli)

Ponieważ aniołowie są czystymi inteligencjami, ich poznanie jest dużo doskonalsze niż poznanie ludzkie. Nie opiera się na rozumowaniu, ale na wrodzonych formach poznawczych. Aniołowie już w momencie stworzenia posiadają pełną wiedzę, nie muszą jej zdobywać. Znają więc wszystkie konsekwencje swoich wyborów i dlatego też nigdy ich nie zmieniają. Upadli aniołowie odrzucając Boga znali wszystkie konsekwencje swojego wyboru. Świadomie i dobrowolnie skazali się na potępienie, dlatego nigdy już nie zmieniają tego wyboru. Ci aniołowie jak mówi o tym Apokalipsa zostali "strąceni z Nieba". Aniołom zaś, którzy opowiedzieli się po stronie Boga została udzielona specjalna łaska oglądania oblicza Boga (tzw. "światło chwały") które też posiadają wszyscy święci w Niebie. Wtedy dopiero mogli doświadczyć oni pełni nieopisanego szczęścia wypływającego z możliwości przebywania z Bogiem i służenia Mu.

c) rozum i wiedza aniołów

Ponieważ anioł jest substancją czysto duchową, tzn. nie składa się z materii i elementu duchowego, ale jest czystym duchem, dlatego też jego wiedza i sposób poznawania jest o wiele doskonalszy od ludzkiego. Człowiek do swoich aktów poznawczych potrzebuje zmysłów i podłoża materialnego. Poznaje za pomocą dedukcji, rozumowania. Początkowo nie posiada żadnej wiedzy, a dopiero nabywa ją wraz z wiekiem. Kosztuje go to wiele wysiłków i dokonuje się za cenę wielu błędów.

Inaczej aniołowie. Od momentu stworzenia, ich umysł jest całkowicie ukształtowany i wypełniony wiedzą. Bóg w momencie stworzenia wlewa w ich umysły wrodzone formy poznawcze, dzięki którym w jednym momencie poznaje każdą sprawę i przenika jej istotę.

Człowiek nie posiada bezpośredniego poznania rzeczy duchowych, oraz własnej duszy. Osiąga je pośrednio za cenę wielu lat studiów i wysiłku intelektualnego. Aniołowie już z natury swojej posiadają poznanie tego co niewidzialne i duchowe. Ich poznanie jest zawsze bezpośrednie. Aby pojąć istotę rzeczy nie potrzebują wnioskowania i dedukcji, ale uchwytują ją z łatwością jednym aktem rozumu.

Intelekt ludzki w takim stopniu różni się od intelektu anielskiego w jakim nieobrobiona bryła marmuru różni się od doskonale wykończonej rzeźby stanowiącej arcydzieło sztuki. Mimo iż mądrość anioła jest bardzo wielka, jest on jako stworzenie ograniczony w swojej wiedzy. Są bowiem sprawy, których nawet on nie jest w stanie pojąć, np.: nie potrafi zgłębić tajemnicy Boga, pewne sprawy przeszłe i tajemnice są wiadome tylko Bogu (dzień sądu ostatecznego).

Sprawy przyszłe możemy podzielić na dwa sposoby: sprawy przyszłe konieczne - będące konsekwencją określonych przyczyn - są one bezpośrednio poznawane przez aniołów, gdyż znają oni ich przyczyny, oraz sprawy przyszłe wolne - zależne od wolnej woli.

Tych ostatnich anioł nie zna na pewno, gdyż w sposób pewny znane są one jedynie Bogu. Anioł poznaje je jedynie jako rzeczy prawdopodobnie mające nastąpić.

Ponadto anioł w sposób bezpośredni poznaje samego siebie. Człowiek poznaje siebie pośrednio, przez analizę swoich działań, natomiast anioł posiada bezpośredni wgląd w samego siebie.

d) mowa aniołów

Aniołowie nie mają ciała, nie mają więc i zmysłów: ani narządu mowy - ust, ani uszu, którymi mogliby słyszeć głosy innych. W jaki więc sposób rozmawiają? Otóż nie dokonuje się to za pomocą słów, ale przez przekazywanie myśli. Ten do którego skierowana jest myśl innego anioła, widzi jego substancję w swoim umyśle, a w tej substancji wszystkie jej przymioty, do których zaliczają się także myśli, wśród których rozpoznaje myśli skierowane do siebie.

Myśli jednego anioła pozostają dla drugiego tajemnicą tak długo, dopóki nie zostaną do niego wysłane. Przekazanie myśli stanowi bodziec do zwrócenia na nią uwagi i poznania jej, jako odkrywającego się w tym momencie przymiotu substancji anioła, który ją wysłał. Podobnie aniołowie rozmawiają z duszami, które dostały się do nieba.

W ten sposób odległość nie stanowi przeszkody dla aniołów w porozumiewaniu się. Św. Tomasz z Akwinu twierdzi, że mowa anioła jest poznawana przez wszystkich innych aniołów, jeśli jest do nich skierowana. Jeśli skieruje ją tylko do niektórych, to pozostali jej nie odbierają.

Zakres wiedzy, którą posiadają aniołowie jest różny, w zależności od stopnia ich doskonałości (wiadomo że istnieje niezliczona ilość stopni anielskich doskonałości). Aniołowie posiadający wyższy stopień doskonałości, za pomocą przekazywania myśli dzielą się swoją wiedzą z tymi, którzy stoją niżej.

3. ...Stróżu mój, Ty zawsze przy mnie stój...

a) hierarchia niebieska

Ponieważ każdy anioł stanowi odrębny gatunek i wszyscy aniołowie różnią się od siebie, dlatego nie wszyscy aniołowie są sobie równi. Jedni przewyższają drugich doskonałością, wiedzą, bogactwem natury, zdolnościami. Jak więc niezliczona jest liczba duchów niebieskich, tak odpowiednio wielka jest ich różnorodność. Opierając się na św. Pawle, oraz nauce ojców Kościoła, (Grzegorza Wielkiego i św. Jana Damasceńskiego) przyjmuje się podział na trzy wielkie hierarchie, z których każda dzieli się na trzy chóry.

Najbliżej Boga znajdują się **aniołowie pierwszej hierarchii**:

- - gorący miłością, znajdują się najbliżej Boga, jako najdoskonalsi wśród aniołów. Posiadają zarazem największą moc, są światłem i ciepłem, tworzą wokół Boga ognisko miłości.
- cherubini - pełni wiedzy, przechowują wiedzę i jako strażnicy mądrości, właśnie mądrością górują nad pozostałymi aniołami. trony - to duchy przebywające przed tronem i majestatem Boskim. Ich szczególnym przymiotem jest posłuszeństwo i wierność Bogu. Serafini są jak gdyby przyjaciółmi Boga, cherubini Jego powiernikami, a trony - towarzyszami.

Aniołowie drugiej hierarchii to:

- panowania - przewodzą aniołom i przekazują im Boże polecenia.
- mocarstwa (moce) - przypisuje się im szczególną moc sprawiania cudów, czuwają nad wypełnianiem Bożych poleceń.
- zwierzchności (potęgi) - określają sposób, w jaki rozkazy i polecenia mają być wypełnione, posiadają szczególną moc panowania nad złymi duchami.

Aniołowie trzeciej hierarchii są bezpośrednimi wykonawcami przekazywanych Bożych poleceń:

- **księstwa** - roztaczają swoją opiekę nad państwami i narodami, są jak gdyby nadzorcami aniołów niższych chórów
- **archaniołowie** - wykonują najważniejsze Boże polecenia i zwiastują ludziom rzeczy największej wagi.

Trzech spośród nich mocą szczególnej łaski Boga, ze względu na ich wyjątkową wierność zostało wyniesionych ponad wszystkie inne duchy niebieskie.

Największy z nich wszystkich to **archanioł Michał** (Mika'el) - "Któż jak Bóg". On wystąpił pierwszy przeciwko Lucyferowi. Posiada większą moc od szatana. Jest po Bogu i Matce Bożej najpotężniejszą istotą we wszechświecie. Wyznacza każdej duszy indywidualnego anioła stróża, stoi przy umierających i ze szczególną mocą walczy o dusze ludzkie. Nazywany Księciem niebieskim, dowodzi niebieskimi zastępami.

Archanioł Gabriel (Geber'el) - "Mąż silny Bogiem" po raz pierwszy pojawia się kilkakrotnie w Księdze Daniela. Objawia Prorokowi sny i zapowiada narodzenie się Mesjasza. Prawie 500 lat później spełnia swoje najważniejsze zadania: zwiastuje Zachariaszowi narodzenie Jana Chrzciciela, a wreszcie Maryi narodzenie Jezusa. Wielokrotnie podpowiadał św. Józefowi właściwe decyzje, z tego powodu niektórzy teologowie nazwali go aniołem stróżem św. Rodziny. Asystował Jezusowi w najważniejszych chwilach Jego życia: ogrójec, zmartwychwstanie, wniebowstąpienie. Niektórzy teologowie sądzą, że był on aniołem stróżem Maryi.

Archanioł Rafał (Rafa'el) - "Uzdrowienie Boże", występuje w księdze Tobiasza, jako opiekun młodego Tobiasza. Jest szczególnym patronem chorych i podróżnych, ze względu na szczególną moc czynienia cudów. Wielu teologów uważa go za anioła poruszającego wodę w sadzawce Betesda.

ANIOŁOWIE to duchy ostatniego chóru. Wypełniają polecenia mniejszej rangi, oraz są najczęściej indywidualnymi opiekunami

poszczególnych ludzi (choć funkcję aniołów stróżów mogą również pełnić aniołowie innych chórów).

b) przebywanie w miejscu i poruszanie się aniołów

Każdy anioł, jako czysty duch, nie podlega prawom przestrzeni, nie jest ograniczony żadnym ciałem. Miejsca zajmowanego przez anioła nie można więc zmierzyć, bo jest on bytem duchowym, nie podlega zatem prawom materii. Miejsce zajmowane przez anioła mierzy się jego działaniem. Jeżeli anioł gdzieś działa, to znaczy, że tam przebywa. Ponieważ siła aniołów jest wielka, dlatego też miejsce ich przebywania i działania może być bardzo rozległe, a rozległość ta jest różnaita i zależy od stopnia doskonałości danego anioła. Im doskonalszy anioł, tym większe obszary obejmuje swoim działaniem.

Dlatego też anioł może działać w kilku miejscach jednocześnie, a tam, gdzie działa, tam przebywa. Z tym wiąże się również sposób poruszania się aniołów. Anioł porusza się w taki sam sposób, w jaki przebywa w miejscu, tj. przez ujawnienie swojej siły, czyli przez działanie. Porusza się więc przestając działać w jednym miejscu, a rozpoczynając swe działanie w drugim. W ten sposób, niezależnie, czy te miejsca znajdują się obok siebie, czy na przeciwległych krańcach wszechświata, aniołowie posiadają zdolność błyskawicznego przenoszenia się z miejsca na miejsce.

4 ...Rano, wieczór, we dnie, w nocy, bądź mi zawsze ku pomocy...

a) Anioł Stróż - najlepszy przyjaciel

Od momentu poczęcia, kiedy w łonie matki zaczyna żyć nowy człowiek, Anioł Stróż matki opiekuje się także nim. Z chwilą jednak narodzin Bóg przeznacza jednego z istniejących od wieków aniołów na stróża narodzonego człowieka. Nie jest to początek jego istnienia, ale przyjęcie nowego obowiązku. W ten sposób Bóg wybiera jednego z aniołów i posyła go jako opiekuna, który jest przy człowieku od momentu jego pierwszego oddechu i pozostaje przy nim przez całe jego życie. Po śmierci człowieka, anioł prowadzi go przed oblicze Boga i pozostaje z nim na zawsze jako jego najwierniejszy przyjaciel. Nigdy już nie pełni podobnej funkcji na ziemi.

Nasz Anioł Stróż jest uosobieniem Opatrzności Boskiej w stosunku do każdego z nas indywidualnie. Od pierwszej chwili naszego życia, aż do ostatniego tchnienia, do niego należy przewidywanie i usuwanie rozlicznych niebezpieczeństw, które nam zewsząd zagrażają. Teologia uczy, że Bóg pragnąc ułatwić aniołowi to zadanie, udziela mu szczególnej łaski miłości, którą ma dla nas, oraz głębokiej znajomości duszy, którą mu powierza i takiej zdolności wpływania na nią, aby jej wola i osobista odpowiedzialność nie zostały uszczuplone. To właśnie Anioł Stróż jest najlepszym i najwierniejszym przyjacielem każdego z nas na tej ziemi. Jego miłość i oddanie jest ogromne, gdyż wypełniając swoją posługę wobec nas aniołowie oddają tym samym chwałę Bogu, a to jest ich największym pragnieniem.

Anioł Stróż w swojej miłości nie pozostaje tylko ukrytym towarzyszem naszego życia, ale bardzo konkretnie pragnie z nami się porozumiewać. Czyni to poprzez poruszenia serca i natchnienia. Jak pisze św. Ignacy, do ludzi, którzy trwają w grzechu i nie pragną się z niego uwolnić, Anioł Stróż przemawia za pomocą wyrzutów sumienia. Ten naturalny głos sumienia w każdym z nas jest głosem naszego anioła. Osobom, zaś, które trwając w stanie łaski uświęcającej, postępują ku Bogu na drodze świętości, Anioł Stróż daje poznać swoją obecność przez różne dobre natchnienia, poruszenia serca, pocieszenia.

Anioł Stróż może również posługiwać się naszą wyobraźnią dla przekazania swoich natchnień. Oddziałując na nasze zmysły, powoduje pojawienie się w naszej wyobraźni konkretnego obrazu, myśli lub pragnienia.

Anioł nie może działać bezpośrednio na nasz rozum czy wolę, ponieważ musimy posiadać swobodę wyboru i czynu - tego domaga się nasza wolność. Anioł może jednak oddziaływać na nas pośrednio, poprzez głos sumienia, nasze zmysły, uczucia, czy wyobraźnię, aby nas oświecać, pouczać i prowadzić. Anioł nie zna naszych najgłębszych myśli (znane one są jedynie Bogu), dopóki nie skierujemy ich ku Niemu w akcie modlitwy.

Jednakże dzięki udzielonej mu przez Boga głębokiej znajomości naszej duszy, dzięki doskonałej wiedzy na temat naszej historii życia, wszystkich naszych zranień i doświadczeń, a także dzięki dostępowi do naszego świata emocji, potrafi doskonale wyczuć i zrozumieć nasz stan duchowy, wszystkie nasze potrzeby, pragnienia, jak również i zagrożenia. Anioł Stróż dzięki swojej ogromnej wiedzy i niezwyklej przenikliwości swojego umysłu, potrafi wpatrując się w nasze uczucia doskonale określić nasze przeżycia oraz duchowy stan w jakim się znajdujemy, nawet wtedy, gdy mu o tym nie mówimy.

Swoją posługę wobec człowieka Anioł Stróż wypełnia chętnie i z niezwykle starannością. Pomędzy nim, a oddanym pod jego opiekę człowiekiem powstają niezwykle silne więzy braterstwa i przyjaźni. Anioł Stróż jest naszym bratem, przyjacielem i opiekunem od którego możemy oczekiwać pomocy w każdej okoliczności, a on służy nam na tysiące sposobów.

5. ...Broń mnie od wszelkiego złego i zaprowadź mnie do żywota wiecznego... .

a) Anioł Stróż i jego opieka nad człowiekiem w doczesności i po śmierci.

Kiedy dziecko przyjdzie na świat, całą troską Anioła Stróża jest czuwanie nad Jego bezpieczeństwem i ochrona jego zdrowia i życia. Dusza dziecka jest bezpieczna - nie zaszkodzą jej jeszcze ani szatan, ani świat, ani własne namiętności. Za to ciało jest bezbronne i mimo troskliwej opieki matki, opieka anioła jest niezbędna. Uważa się, że malutkie dzieci ze względu na swą niewinność i brak czynnej relacji z otaczającym je światem, posiadają zdolność widzenia swojego Anioła Stróża, która zetraca się wraz z wiekiem i wzmożonym zainteresowaniem otaczającym ją światem.

W miarę dojrzewania, człowiek zaczyna posługiwać się rozumem. Dzięki temu łatwo może uniknąć niebezpieczeństwa grożącego ciału i duszy, dlatego też w tym okresie nie ma już tak częstych przejawów widzialnej interwencji anioła. Ale będąc stale przy człowieku, nadal troszczy się o niego, dbając przede wszystkim o jego zbawienie. Przede wszystkim anioł chroni nas przed złym duchem. Ze względu na możliwość wpatrywania się w oblicze Boga, Anioł Stróż, nawet najniższego chóru posiada potężną moc, dzięki której posiada zdolność panowania nad złym duchem. Dzięki jego opiece zły duch może jedynie podsuwać nam swoje pokusy, nie może natomiast bezpośrednio uczynić nam krzywdy (to czy pójdziemy za głosem pokusy zależy tylko od nas i naszego wyboru).

Gdy człowiek umiera, pierwszą osobą, którą ujrzy po drugiej stronie życia, będzie właśnie jego Anioł Stróż. To właśnie on zaprowadzi go przed oblicze Bożej Miłości. Kiedy dusza potrzebuje jeszcze czasu czyszczenia dla wydoskonalenia się w miłości, Anioł Stróż zostawia ją tam zabezpieczoną przed groźbą odejścia od Boga, odwiedza ją jednak często, przynosi od Boga pociechę i ulgę w cierpieniach, z ziemi dostarcza wiadomości o najbliższych i rodzinie. Gdy czas oczyszczenia kończy się, wprowadza ją w stan nieba i pozostaje razem z nią jako jej najlepszy przyjaciel. On będzie jej najlepszym nauczycielem i przewodnikiem, wyjaśniając tajemnice doczesności i wieczności oraz dzieląc się z nią całą swą mocą i mądrością.

Aniołowie ludzi, którzy świadomie odrzucili Boga skazując się na potępienie, po ich śmierci zostają dołączeni do orszaku aniołów otaczającego Matkę Bożą.

b) przyjaźń z Aniołem Stróżem

Anioł Stróż, który czuwa przy nas nieustannie, jako nasz najpotężniejszy opiekun, jest przede wszystkim naszym przyjacielem i powinniśmy jako przyjaciela Go traktować. Każdy anioł posiada wystarczającą moc do tego, aby opiekować się jednocześnie tysiącem dusz, jednakże Bóg pragnął, aby stał na straży i troszczył się o jednego człowieka. Mając przy sobie tak potężnego przyjaciela powinniśmy wykorzystywać jego obecność i władzę, którą posiada, gdyż tego on właśnie pragnie.

Przede wszystkim powinniśmy stale pamiętać o jego niezwyklej obecności przy nas, rozmawiając z nim jak z przyjacielem, zwierając mu się ufnie i prosząc o opiekę, radę i pomoc. Pozdrawiać ich na ulicy, przykład z krzesłem stawianym dla anioła przy łóżku, przykład św. Gemmy, która modliła się psalmami razem ze swoim aniołem.

Wykorzystując ogromną inteligencję aniołów, możemy prosić ich o pomoc w nauce, egzaminach, sprawdzianach itd. Przykład z czytaniem aniołowi materiału na egzamin, aby on w stosownej chwili przypominał to, co powinniśmy powiedzieć. Można prosić anioła, aby porozmawiał z Aniołem Stróżem egzaminującego profesora, i pozytywnie przygotował jego serce.

Anioł znaczy "posłaniec". Możemy wysyłać swoich aniołów z wiadomościami do innych, lub też powierzać im jakieś szczególne zadania.

Anioł może służyć nam pomocą w najbardziej prozaicznych momentach naszego życia, on zawsze jest z nami i warto wykorzystywać jego miłą obecność i zaprzyjaźnić się z nim.

NAJWAŻNIEJSZE MATERIAŁY WYKORZYSTANE W NINIEJSZYM OPRACOWANIU:

M. Fryszkiewicz, *Rzecz o Aniołach*, Wydawnictwo „Michalineum” 1993.

Tomasz z Akwinu, *Suma teologiczna*, t. 4, 5, 8, Londyn 1978–1979.

Aleksander Bańka